

El futur que volem necessita més i millor lideratge i ambició política

La Conferència de les Nacions Unides sobre desenvolupament sostenible (Rio+20) s'ha dut a terme a Rio de Janeiro entre el 20 i el 22 de juny passats, precedida de la darrera de les sessions de la Comissió Preparatòria. 57 caps d'Estat, 8 vicepresidents, 31 caps de Govern, 9 viceprimers ministres i 487 ministres, a banda de 12.000 delegats, han estat presents en la Conferència, en representació de 188 Estats. Centenars d'actes paral·lels s'han desenvolupat en la mateixa seu de la Conferència, un espai de 570.000 m² a la zona de Barra de Tijuca, i en l'escenari alternatiu de la Cimera dels Pobles, ubicat enfront de la platja de Flamengo. En la mateixa han participat prop de 10.000 representats de les ONG i altres *major groups*. Per acabar amb les xifres brutes de l'esdeveniment, s'ha d'assenyalar que més de 4.000 representants de mitjans de comunicació n'han fet la cobertura informativa.

Tanmateix, malgrat les dimensions del desplegament tant polític com social com mediàtic, l'únic resultat de la Conferència és un document adoptat sense oposició *de facto* el dia 19 de juny, abans de l'inici formal de la Conferència, a partir d'una proposta de Brasil, amfitrió de la Conferència, sota el títol *El futur que volem*, per al que s'ha evitat la qualificació de resolució o, fins i tot, de declaració. La primera dada a retenir és que la negociació ha estat absent durant els dies de la Conferència, ocupats exclusivament a donar cabuda a la llarga llista d'oradors inscrits en la representació dels estats participants davant del plenari de la Conferència. La segona dada és la pràctica impossibilitat d'actuació en la Conferència de les ONG, excloses de l'accés al pavelló de les delegacions oficials i amb un accés molt limitat al plenari, on van poder realitzar una única intervenció conjunta de dos minuts.

En aquesta intervenció, el 20 de juny les ONG van emfasitzar la urgència del moment i la responsabilitat dels Estats presents per revertir les dinàmiques actuals. Les ONG van denunciar que el document proposat està mancat de qualsevol esment als límits del planeta, a punts d'inflexió o a la capacitat de càrrega de la Terra, amb la qual cosa consideraven el text com a "completament fora de contacte amb la realitat" i inacceptable. En aquesta brevíssima intervenció, la representació de les ONG va assenyalar que moltes d'elles van subscriure a la vista de la proposta un document titulat *El futur que no volem*, en el que es reclamava l'eliminació de la referència, en el paràgraf primer del Document final, a la "plena participació de la societat civil" en la

Conferència. També esmentaven alguns exemples il·lustratius de la debilitat del Document final de la Conferència, en aspectes com l'àmbit del finançament del desenvolupament sostenible, l'explotació dels recursos marins, l'adopció de noves normes convencionals, o l'omissió de qualsevol referència als conflictes armats, entre altres. Però no va haver cap resposta a les seves demandes o a les seves propostes.

El Document final —un text llarg de quasi 60 pàgines i 283 paràgrafs— és bàsicament una reiteració de coses ja dites amb anterioritat, com ho prova la utilització constant del verb 'reafirmem' —fins a 56 vegades—, i una sèrie de constatacions —reflectides en les 186 vegades que s'utilitza el terme 'reconeixem'—, però mancat de compromisos polítics rellevants. La pobresa del seu contingut és alarmant i posa de manifest l'absència de capacitat o la inconsciència per part dels representats polítics de la gravetat de les tendències de deteriorament del medi ambient, o, el que més greu, la resistència a posar en qüestió les seves polítiques econòmiques, atrapades per la necessitat de resultats a curt termini.

Cap nou tractat internacional tindrà el segell de Rio 2012, malgrat els molts àmbits necessitats d regulació, com s'ha posat de relleu, per exemple, en la Trobada Mundial de Juristes celebrada en el Jardí Botànic de la ciutat pocs dies abans de l'inici de la Conferència. En el terreny jurídic, Rio+20 representa, com a màxim, una reafirmació dels principis de la Declaració de Rio de 1992, expressament esmentada en el paràgraf 15 del Document. Lamentablement, això no és poca cosa, ja que alguns dels principis formulats a Rio han estat objecte de qüestionament per part d'algunes delegacions. En aquest sentit, el paràgraf 20 diu que “és essencial que no donem marxa enrere al nostre compromís amb els resultats de la Conferència de les Nacions Unides sobre el Medi Ambient i el Desenvolupament”, una fórmula edulcorada proposada per Brasil per salvar, malgrat que obviant la referència explícita, l'al·lusió al cada vegada més reclamat principi d'irreversibilitat o de no regressió del dret ambiental, que es fonamentaria en el mandat de defensa dels drets de les generacions futures, en el context del concepte del desenvolupament sostenible.

En aquest sentit, el Document no planteja nous objectius. Per exemple, es limita a reiterar la importància dels drets procedimentals, a recalcar “que la participació àmplia del públic i l'accés a la informació i els procediments judicials i administratius són essencials per promoure el desenvolupament sostenible” i en reconèixer que “la millora de la participació de la societat civil està supeditada, entre altres coses, a l'ampliació de

l'accés a la informació i a l'enfortiment de la capacitat de la societat civil i la creació d'un entorn propici"; i a encoratjar "l'adopció de mesures a nivell regional, nacional, subnacional i local per promoure l'accés a la informació, la participació del públic en l'adopció de decisions i l'accés a la justícia en assumptes ambientals, quan escaigui". Igualment, el Document reitera la necessitat del respecte de tots els drets humans, "entre ells, el dret al desenvolupament i el dret a un nivell de vida adequat, inclòs el dret a l'alimentació" i reafirma els compromisos relatius "al dret humà a l'aigua potable i al sanejament", constituint aquest darrer aspecte un dels principals resultats de la Conferència, segons el criteri del Ministre espanyol d'agricultura, alimentació i medi ambient.

En el terreny de les mesures polítiques, el resultat és francament decebedor i cap dels grans reptes de la Conferència s'ha traduït en compromisos precisos. Entre els temes que no han tingut una resposta significativa poden assenyalar-se els següents.

La limitació dels recursos terrestres i la necessitat ineludible de revisar les pautes de producció i consum de recursos, en què es basa el model de vida dels països més desenvolupats té un tractament perifèric i tou, malgrat que "la modificació de les modalitats insostenibles i la promoció de modalitats sostenibles de producció i consum" és un dels requisits del desenvolupament sostenible; però aquesta promoció ha de ser una més entre les moltes polítiques de la denominada "economia verda" —un concepte poc definit que sembla dissenyat per substituir al de desenvolupament sostenible i que, per la descripció que en fa el Document final, pot acabar encobrint l'economia de sempre, amb un altre nom—. D'altra banda, es requereixen mesures urgents en relació amb les modalitats insostenibles de producció i consum, només "quan succeeixin". Es reiteren els compromisos "per eliminar els subsidis perjudicials i ineficients als combustibles fòssils que estimulen un consum malbaratador i comprometen el desenvolupament sostenible" d'aquells que ja els han realitzat i s'invita als altres a prendre'ls en consideració.

El règim jurídic dels oceans, en especial dels espais marins que resten fora de la jurisdicció dels Estats, era un dels temes considerats prioritaris a Rio, i la seva contaminació, la protecció de la biodiversitat i la sostenibilitat de la pesca alguns dels àmbits centrals de preocupació. La Conferència ha estat incapaç d'arribar a acords concrets, més enllà de diferir l'afer per a més endavant: un compromís d'abordar "el tema de la conservació i ús sostenible de la biodiversitat marina en les zones fora de la

jurisdicció nacional, en particular, a prendre una decisió sobre el desenvolupament d'un instrument internacional en el marc de la Convenció de les Nacions Unides sobre el Dret del Mar", per 2014; un compromís de "prendre mesures" per reduir la incidència i els efectes d'aquesta contaminació en els ecosistemes marins, mitjançant l'aplicació efectiva dels convenis pertinents adoptats en el marc de l'Organització Marítima Internacional (OMI), així com "prendre mesures", per a 2025, per aconseguir una reducció significativa dels detritus marins amb la finalitat de prevenir els danys per al medi costaner i marí; i la reafirmació de l'objectiu de Johannesburg de mantenir o restaurar per 2015 les poblacions de peixos exhaurides a nivells que puguin produir el màxim rendiment sostenible.

Pel que fa a la institucionalitat del pilar ambiental, la proposta de convertir el Programa de les Nacions Unides per al Medi Ambient en una nova organització internacional, amb el suport de l'Àfrica i la Unió Europea, va trobar l'oposició frontal dels Estats Units, Canadà i Xina i va restar fora de l'acord. Va ser substituïda per la transformació del PNUMA, donant una composició universal al seu Consell d'Administració i adoptant una sèrie de mesures destinades a reforçar el seu paper. D'altra banda, s'acorda establir un "fòrum polític d'alt nivell" de caràcter intergovernamental i universal que substitueixi la Comissió de Desenvolupament Sostenible. Es posposa, així mateix, la negociació, en el si de l'Assemblea General de l'ONU, que condueixi a la definició de l'estructura d'aquest fòrum i a la seva constitució fins al 2013.

El paper de les empreses i els seus impactes sobre el medi ambient està, com és habitual en la pràctica internacional, pràcticament absent del Document. Només un parell de paràgrafs es refereixen al reconeixement de què "la participació activa del sector privat pot contribuir a l'assoliment del desenvolupament sostenible", exhorten al sector privat "a adoptar pràctiques comercials responsables, com les que promou el Pacte Mundial de les Nacions Unides" i demanen a les empreses "que, quan escaigui, considerin la possibilitat d'incorporar informació sobre sostenibilitat al seu cicle de presentació d'informes".

Malgrat que el Document recull la necessitat d'augmentar la resiliència al canvi climàtic i als desastres naturals, no es fa cap esment al problema de les persones desplaçades de manera forçosa com a conseqüència del canvi climàtic i a la necessitat de reconèixer-les algun estatut jurídic que les protegeixi, com, en general, no hi ha cap esment a les víctimes dels danys ambientals greus generats per activitats industrials o extractives.

Es reitera que les polítiques de desenvolupament sostenible requereixen finançament i tecnologia, la qual cosa significa, per als països en desenvolupament, la necessitat de rebre assistència en ambdós aspectes. Pel que fa al finançament, es decideix obrir “un procés intergovernamental” per avaluar les necessitats de finançament, a través d’un comitè intergovernamental, integrat per 30 experts, la tasca del qual conclourà al 2014, i es recorden els compromisos persistentment incomplerts per la major part dels països desenvolupats de dedicar el 0,7% del producte interior brut (PIB) a la AOD dels països en desenvolupament, així com l’objectiu de dedicar entre el 0,15% i el 0,20% del PIB als països menys avançats. Pel que fa a la transferència de tecnologia, la Conferència es conforma amb sol·licitar “als organismes pertinents de les Nacions Unides que assenyalin opcions per crear un mecanisme de facilitació que promogui el desenvolupament, la transferència i la difusió de tecnologies netes i ambientalment racionals, entre altres mitjans, avaluant les necessitats tecnològiques dels països en desenvolupament, les opcions per atendre aquestes necessitats i la creació de capacitat”.

La proposta d’elaborar uns objectius del desenvolupament sostenible que substitueixin als Objectius de Desenvolupament del Milenni per al 2015 ha tingut una resposta positiva, tot i que limitada en la seva concreció. El Document reconeix que la formulació d’objectius podria ser útil per a la posada en marxa de mesures concretes i coherents sobre el desenvolupament sostenible i assenyala que els objectius “han d’abordar i incorporar de forma equilibrada les tres dimensions del desenvolupament sostenible i les seves interrelacions, i hauran de ser coherents amb l’agenda de les Nacions Unides per al desenvolupament amb posterioritat a 2015, i integrar-se en aquesta”; que els objectius de desenvolupament sostenible han d’estar “orientats a l’acció, ser concisos i fàcils de comunicar, limitats en el seu nombre i ambiciosos, tenir un caràcter global i ser universalment aplicables a tots els països, tenint en compte les diferents realitats, capacitats i nivells de desenvolupament nacionals i respectant les polítiques i prioritats nacionals”. Per definir-los, es decideix “establir un procés intergovernamental” a través d’un grup de treball de composició oberta abans de l’obertura del període de sessions de l’Assemblea, al 2012, que estarà compostat per 30 representants designats pels estats membres.

La tediosa repetició de bones intencions de les que el Document està farcit pel que fa a la importància del desenvolupament sostenible i dels seus tres pilars —econòmic, social i ambiental— i que contrasten amb la pràctica quotidiana de bona part dels Estats, i la

mateixa escenografia de la sala plenària en què la negociació va estar absent i els principals representants dels Estats apareixien —de vegades, només per això— per pronunciar el seus no menys tediosos discursos davant d'un auditori mig buit, són símptomes molt preocupants del paper secundari que bona part dels Estats atribueixen al medi ambient i al mateix desenvolupament sostenible. Lamentablement Espanya no ha estat una excepció, encara que el seu aixopluc darrera la posició negociadora de la Unió Europea li ha permès dissimular el seu escàs interès per la Conferència i la seva presència purament testimonial. El panorama que s'obre després de la cimera és, definitivament, ombrívol. I tot sembla indicar que la Societat civil haurà d'assumir una responsabilitat enorme a partir d'ara.